

OMMAVIY MADANIYATNING YOSHLAR ONGIGA TA'SIRI.

Abdullaeva Sohobaxon Ahmadalievna

**Toshkent davlat agrar universiteti. Psixolog, Gumanitar fanlar kafedrası
assistenti**

Annotatsiya.

Bugungi kunda pedagogikaning bosh masalasi tarbiya sanaladi. Tarbiya jarayonida esa bolaning ongi, his-tuyg'ulari shakllanadi. Eng muhimi ijtimoiy hayot uchun zarur bo'lgan va ijtimoiy munosabatlarga xizmat qiladigan xulqiy odatlar hosil bo'lishiga erishiladi.

Абстрактный.

Сегодня воспитание считается главным вопросом педагогики. В процессе воспитания формируются ум и чувства ребенка. Наиболее важным является формирование поведенческих привычек, необходимых для общественной жизни и обслуживающих общественные отношения.

Abstract.

Today, the main issue of pedagogy is upbringing. Child's mind and emotions are formed in the process of upbringing. More importantly, it is possible to create behavioral habits that are essential to social life and serve social relations.

Kalit so'zlar: Yoshlar tarbiyasi, etika-estetika, madaniyat, ong, tafakkur, negativ ta'sirlar.

Ключевые слова: воспитание молодежи, этико-эстетика, культура, сознание, мышление, негативные воздействия.

Key words: youth education, ethical and aesthetics, culture, consciousness, thinking, negative influences.

O'zbekistonda mustaqillikka erishilgan dastlabki kundan boshlab fan, ta'lim va tarbiya mazmuniga alohida e'tibor qaratildi. Mustaqilligimizning yigirma ikki yillik tarixida erishilgan yutuqlar yoshlarda milliy ma'naviy meros va qadriyatlarni avaylash, ularda voqealarning hodisa sifatida namoyon bo'lishi emas, balki madaniy, axloqiy, estetik mohiyatini chuqur anglash malakalarini shakllantirishni taqozo etmoqda. Ayni paytda bu jarayon ong, madaniyat, amaliyot shakllari bo'lmish etika, estetika, dinshunoslik va psixologiya fanining metodologik asoslari hamda ilmiy mazmunini milliy va umuminsoniy tamoyillar bilan mushtarakligini ta'minlashni talab etadi. Psixologiya fanlarining o'qitilishini takomillashtirish, ijodiy izlanish, ta'lim jarayonida talabalarning fikrlash faoliyati va shaxsiy sifatlarini, amaliy faolligini oshirish,

o'qitishni hozirgi zamon talablari asosida tashkil qilish, ularda bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish shu kunning dolzarb masalalaridan biri bo'lmog'i lozim. Zero, O'zbekiston Respublikasining Birinchi prezidenti Islom Karimov ta'kidlaganidek: "Hech shubhasiz, yurtimizda erkin, adolatli va farovon hayot qurish jarayonida ijtimoiy-siyosiy munosabatlar, odamlarning ongi va tafakkuri ham o'ziga xos, shu bilan birga, mutlaqo yangicha ma'no kasb etib bormoqda. Xususan, shaxs va davlat, inson va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar yangicha mazmun va shakl topib, yangi xususiyatlar, yangi tamoyillar asosida takomillashib borayotganini sezish, anglash qiyin emas. Binobarin, bularning barchasi yangicha qadriyatlar va demokratik prinsiplar mohiyatiga, o'z turmush va tafakkur tarzimizga mos, biz barpo etishga intilayotgan erkin fuqarolik jamiyati talablariga javob beradigan munosabatlar sifatida ijtimoiy fanlarning asosiy tadqiqot mavzulariga aylanishi darkor".1

Xalq ta'limi sohasidagi islohotlar mustaqil O'zbekistonimizning bugungi va ertangi kunini ta'minlaydigan pedagogik kadrlarni jahon standartlari talabiga javob beradigan tarzda tarbiyalash ko'p jihatdan uni qanday o'qitishga, kim o'qitishga bog'liqdir. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dastur" ining qabul qilinishi, ta'lim jarayoniga yangi texnologiyalarni tadbiq etish orqali ta'lim sohasiga hamda yoshlarimizga katta e'tibor va ma'suliyat bilan qarayotganligini ko'rsatmoqda.

Kasb tanlash, kasbga nisbatan ijobiy ongli munosabatni shakllantirish va ularni maqsadga yo'naltirish, kasblar ichida eng olijanob, mo'tabar hisoblangan pedagogik faoliyat va unga xos bo'lgan xususiyatlarni shakllantirishda psixologning o'rni beqiyosdir.

Talabalarning kasb egasi qilib tayyorlash, kasbga nisbatan mehr-muhabbatini uyg'otish, mohir kasb egasi qilib tarbiyalash, o'ziga nisbatan psixologik xolatini xis qilishga va atrofida qilargalarga nisbatan ijobiy munosabatda bo'lishga o'rgatish, yangi innavatsion muhitga moslashtirish, yoshlarni faol, mustaqil, ijodiy fikrlashga o'rgatish biz pedagoglardan katta ma'suliyat bilan yondoshishlikni taqozo qiladi.

Hozirgi kunda millat va yoshlar ma'naviyatiga xavf solayotgan tahdidlardan biri ommaviy madaniyatdir. Ommaviy madaniyat XX asr o'rtalarida shakllangan fenomen bo'lib, unga qisqaroq va tushunarliroq qilib ta'rif beradigan bo'lsak, ommaviy madaniyat-bizga chetdan kirib kelayotgan milliy va diniy qarashlarimizga yot ma'naviy va axloqiy illatlarni o'z ichiga olgan xurujlar yig'indisidir.

Yetakchi G'arb mamlakatlarida estetik va ma'naviy-madaniy ehtiyojlari nisbatan tor odamga mo'ljallangan ijodiy asar yoki buyumlarni ommaviy ravishda ishlab chiqarish tadbirkorlikning bir turiga aylangan. Ommaviy madaniyat bozor bilan

bevosita bog'liq bo'lib, uning qonunlariga muvofiq doimo foyda keltirishi kerak. Shunga ko'ra ommaviy madaniyat ko'rinishidagi ijodiy asarlar (kino, musiqa, moda) axloqiy buzqlik va zo'ravonlik, individualizm, egotsentrizm g'oyalarini targ'ib qiladi. Bu g'oyalar millatimizga, yoshlarimizga o'z ta'sirini ko'rsatmasdan qolmaydi.

Ommaviy madaniyat insonlarning madaniy va estetik talablari saviyasini pasaytiradi. Ijtimoiy munosabatlarda insoniylik tamoyilini buzadi.

Ommaviy madaniyat xalqning eng katta boyligi bo'lgan yoshlarni o'ziga qaratib, ularni ma'naviy va madaniy qarashlarini mensimaslikka undaydi. Bundan tashqari yoshlarni yengil hayotga chaqirib, mas'uliyatsiz ruhda voyaga yetishiga sababchi bo'ladi. Xususan, ommaviy madaniyat yoshlar ongida teleserial yoki videofilmidagi bosh qahramonlarning ichishi, chekishi, mushtimzo'rliqi, axloqiy me'yorlarni mensimasligi bilan o'ta salbiy ta'sir o'tkazadi.

Ommaviy madaniyatni targ'ib qilayotganlar hayotga bir marta kelasan bu hayotda xohlaganingcha yasha, qiyinchiliklarga qo'l silta, biz bilan bo'l baxtli bo'lasan deb da'vat qiladiyu, ular hayotda barcha ishlarni qilish mumkin, imkon topsang bas deb uqtirishadi. Albatta insonning nafsiga yengillik, xohlagan ishini qilish yoqadi. Ko'plab yoshlarni ommaviy madaniyatga ergashib ketayotganining sababi ham shunda. So'ngi paytlarda yurtimizga chetdan kirib kelayotgan axborot oqimi natijasida nafaqat yangiliklardan xabardor bo'layapmiz, balki ularda yashiringan, mentalitetimiz, qadriyatlarimizga zid g'oyalarga ham duch kelayapmiz. "Ommaviy madaniyat" san'atimizga, kiyinish madaniyatimizga, tarbiyamizga o'z salbiy ta'sirini ko'rsatmoqda. Globallashuv jarayonlari ommaviy madaniyatni jadallashtirmoqda. Bu niqob ostida ahloqiy buzqlik, fahsh, zo'rlik g'oyalarini tarqatish, boshqa xalqlarning asrlar davomida sayqal topib kelayotgan milliy an'ana va qadriyatlariga hurmatsizlik, bepisandlik, ularni yo'q qilishga qaratilgan tahdidlar har qanday ma'naviyati to'kis kishini tashvishga solmay qo'ymaydi.

Bugungi dunyoning ma'naviy qiyofasiga nazar tashlasak ahloqsizlikni, madaniyatsizlikni, ma'naviyatsizlikni erkinlik deb bilish, milliy urf-odatlar va qadriyatlarni mensimasdan, eskilik sarqiti deb qarash bilan bog'liq holatlar ma'naviy hayotga, oila muqaddasligi va yoshlar tarbiyasiga katta xavf solmoqda.

Mana shunday holatlar haqida so'z ketganda yurtboshimizning "Yuksak ma'naviyat- yengilmas kuch" asarida "Mafkura poligonlari yadro poligonlaridan kuchli", degan fikrlari har bir fuqaro tushunib yetishi kerak bo'lgan asosiy tushunchalardan biri hisoblanadi.

Zero, axborot asrida, rivojlanish jarayonlarida atrofimizda ro'y berayotgan voqea-hodisalarning foydali va zararli tomonlarini tez ilg'ay olish, tahlil qilish, ogoh

bo'lish, bu haqda to'g'ri xulosa chiqarish orqaligina ma'naviy qaramlikning oldini olishga erishishimiz mumkin.

“Ommaviy madaniyat” ta'siri ostida turli kompyuter o'yinlari, fantastik, qotillik, maishiy buzuqlikni oshkora targ'ib qiluvchi filmlar, ishqiy fahsh ishlarining batafsil tafsilotlari, shahvoniy kliplar ham kirib kelmoqdaki, bularga befarq bo'lish aslo mumkin emas.

Eng yomoni, bunday hurujlar hayotning barcha jabhalariga nafaqat yoshlarimiz ongiga ta'sir ko'rsatishga urinmoqda. Bunday tahdid va hurujlarning asl mohiyati, ularning g'arazli maqsadlari, namoyon bo'lish shakllarini o'zimizga aniq tasavvur qilib, bu borada nafaqat himoyalani, ayni paytda bunga qarshi kurashish usullarini puxta egallashimiz kerak.

“Ommaviy madaniyat”ga, turli tahdidlarga qarshi kurashishda, avvalo oilada ma'naviy tarbiyaviy muhit muhim o'rin tutadi. Ma'naviy tarbiya oilada, so'ngra esa mahallada shakllantira olinsa, bunda hech qanday ma'naviy bo'shliqqa joy qolmaydi.

Internet, turli xil reklama, kinolar yoshlar ma'naviyatiga salbiy ta'sir ko'rsatib, turli xalqlar urf-odatlarini bizning qadriyatlarimiz bilan qarishib ketish ehtimolini kuchaytirmoqda.

Shunday ekan yoshlarimiz ularning qay jihatlari o'zlashtirish, qaysi biridan foydalanmaslikni yaxshi bilishlari lozim. Internet orqali axborot hurujlari va mafkuraviy tahdidlarning kirib kelishi ham “ommaviy madaniyat”ning salbiy ta'sirlaridan biri bo'lib, avvalo yoshlarning ongini egallashga yo'naltirilgan, ohanrabo singari ularni o'ziga rom etmoqda. Internet yoshlarimizning bilim salohiyatini oshirish bilan bir qatorda ongini zaharlovchi manba sifatida ham ta'sir o'tkazayotgani hech kimga sir emas. Bugungi kunda milliylikka rahna soluvchi, ko'proq g'arbga xos bo'lgan pornografiyani targ'ib qiluvchi dasturlarning berilishi kuchaymoqda.

Afsuski, bugun yoshlarning aksariyati bo'sh vaqtlarini internetklublarda o'tkazayotganligi, achinarlisi, turli illatlar, ahloqsizlik, behayolik, giyohvandlikni internet orqali kirib, bilib-bilmay ularning ta'siriga tushib qolayotganligi, turli behayolikni targ'ib qiluvchi saytlar yoshlarning ongini buzishga qaratilgan ahloqsizlik huruji ekanligi shubhasizdir. Ayrim yoshlarning g'arbmadaniyatiga taqlid qilib internet saytlariga o'zlarining har xil ko'rinishda tushgan suratlarini joylashtirayotganligi, qo'l telefonlariga behayolikni targ'ib qiluvchi fotosuratlar va videofilmlarni ko'chirib olayotganligini ko'rib, achinishni ham hovotirga tushishni ham bilmay qoladi kishi.

Yoshlar o'rtasida sog'lom turmush tarzi tamoyillarini qaror toptirish, ularni giyoxvandlik, ahloqsizlik, ma'naviyatimiz, an'analarimizga yot bo'lgan “ommaviy madaniyat”dan, turli axborot hurujlaridan muhofaza qilish barcha huquq-tarti bot

idoralari singari shu yurtda yashayotgan har bir insonning burchi ekanligini anglab yetishimiz hamda zararli illatlarga qarshi kurashishning tashabbuskori, yetakchisiga aylanishimiz shartdir.

Bugungi butun dunyoda axborotlashuv va globallashuv jarayoni avj olgan paytda turli kurashlar ham tobora kuchayib bormoqda.

Bugungi kunda hech bir xalkning milliy va ma'naviy an'anasi, odatlariga to'g'ri kelmaydigan turli "urf-odatlar" ko'paymoqda. Achinarli jihati shundaki, ko'pchilik, xususan ayrim yoshlar uning ta'siriga tushib qolmoqda. Bu narsa yoshlarimizning yurish-turishida, kiyinishida, o'zini tutishi-yu boshqalar bilan bo'ladigan suhbatlarida ko'zga tashlanadi.

Bunday yot g'oyalar esa bizning milliy qadriyatlarimiz va an'alarimizga aslo to'g'ri kelmaydi. Turli nayrang va xatarlardan ogoh, sergak va hushyor bo'lishimiz lozim. So'nggi paytlarda ma'naviyatimizga zid bo'lgan turli g'arazli kuchlar "ommaviy madaniyat" niqobi ostida yoshlarimiz ongiga ta'sir o'tkazishga harakat qilmoqda.

"Ommaviy madaniyat" g'arb dunyosida o'tgan asrning ikkinchi yarmida shakllandi. Uni g'arbda "populyar" yoki qisqartirilgan holda, "pop-kultura" (ya'ni "ommaviy madaniyat") deb atashadi. Garchi "madaniyat" deb atalsa-da, aslida, tub mazmun-ma'nosiga, maqsad-niyatiga ko'ra "ommaviy madaniyat" chinakam madaniyatning kushandasidir.

Albatta, bunday yot g'oyalar ta'siriga tushib qolgan ayrim yoshlar hayotga faqat bir tomonlama boqadigan, yengil hayotga intiluvchan bo'lib voyaga yetishadi.. Bu esa ularda buzg'unchilik, zo'ravonlik, faqat o'z manfaati uchun harakat qilish kabi illatlarni rivojlanishiga sabab bo'ladi. Tabiiyki, "ommaviy madaniyat" degan niqob ostida axloqiy buzuqlik va zo'ravonlik g'oyalarini tarqatish, shuning hisobidan boylik orttirish, milliy an'ana hamda qadriyatlarni qo'porishga qaratilgan xatarli tahdidlar odamni tashvishga solmay qo'ymaydi. Bugun yoshlarimiz o'ziga xos "tushunchalar urushi" sharoitida yashamoqdalar. "Ommaviy madaniyat" ota-bobolarimiz "qora" degan narsalarni "oq", "oq" degan narsalarini "qora" deb uqtirmoqda. Milliy-ma'naviy madaniyatimiz va diniy qadriyatlarimiz mazmun-mohiyatan juda go'zal. Bu milliy madaniyatimizdan begona ruhiyatda voyaga yetadigan yoshlar tabiiy ravishda turli yot kuchlar qurboniga aylanmoqdalar. Bizning milliy madaniyatimizda hayo, andisha, ibo kabi axloqiy fazilatlarga qat'iy ravishda amal qilinib kelinadi. "Ommaviy madaniyat" aynan milliy qadriyatimiz asosi bo'lgan hayo, andisha, oqibat, mehr-muhabbat kabi go'zal axloqiy qadriyatlarimizga qarshi bo'lgan axloqsizlik va yovuzlikni o'zida aks ettirgan harakatdir. Ayni paytda keng tarqalgan axloqsizlikni "madaniyat" deb atalishi, yoinki, ming yillik ma'naviy qadriyat va an'analarni bepisandlik bilan "eskilik sarqiti"

deyilishi yoshlarning tarbiyasiga jiddiy xavf solmoqda. Aslida xalqimizdan boshqalar o'rnak olsa arzigulikdir. Ming yillik odob-axloq qonimizga singgan ezgu qadriyatlarni boshqa an'analar bilan almashtirish ongli insonga xos bo'lmagan odatdir.

Taniqli o'zbek adibi Muso Toshmuhammad o'g'li Oybek shunday degan ekan: "O'zbek xalqi azaldan buyon madaniyat bulog'ining boshida bo'lgan".

Donishmand xalqimizda "kasalni davolashdan ko'ra, uni oldini olgan ma'qul" degan naql bor. Bu bejiz aytilmagan, yoshlarni noto'g'ri yo'lga kirib ketgandan so'ng uni qaytarishdan ko'ra, o'sha yo'lga kirishidan oldin asrab qolish kerak degan xulosa chiqadi. Ya'ni, yoshlarning ongida g'oyaviy bo'shliq paydo bo'lishiga yo'l qo'ymaslik kerak. Ularni foydali mashg'ulotlarga, ilmiy to'garaklarga jalb qilish, sport bilan shug'ullanishi uchun zamin yaratish, yaxshiliklar qilishga o'rgatish, muhimi o'zligini tanitish va saqlab qolish ana shunday illatlaru buzg'unchi g'oyalardan yiroq bo'lishini ta'minlaydi.

Biz asli kimmiz, kimning farzandlarimiz, kimning avlodimiz, ajdodlarimiz qanday buyuk insonlar bo'lishgan... bularning barchasini har bir o'g'il-qizlarning ongiga singishi lozimki, biz o'zgalarning madaniyatiga qiziqmaylik, aksincha ular bizning odob-axloqimizni o'rgansinlar!

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch.T.: Ma'naviyat, 2008.-B.125-126.
2. Pedagogika. S.P.Baranov, L.R.Bolotina, V.A.Slastenin. Toshkent "O'qituvchi" 1990 y.
3. Karimov I.A. Vatan ravnaqi uchun xar birimiz mas'ulmiz. T.: «Uzbekiston», 2001.

